

Μὰ ἀνανιώνει κιόλα, ἀντρείβει,
Μετωρίζει τὴν καρδιά.

Ἀπὸ τὴν ψυχὴ βγαλμένε
Τὼ Ρωμιῶνε τῇ γερῇ,
Δυνατὲ κι ἀντρεωμένε
Χαίρε, ὦ χαίρε, Ποιητή.

Μόναχο

ΓΑΛΗΓΟΡΗΣ ΠΑΠΑΣΤΑΘΗΣ

ΣΤΟΝ ΤΙΜΗΜΕΝΟ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΟ ΠΟΙΗΤΗ ΜΑΣ

Ἄκουσε δυὸ λόγια παρηγοριάς ἀπὸ τὰ ξένα:
Τὰ στήθια μας γεμίζουν ἀπὸ συμπάθεια καὶ περη-
φάνεια γιὰ τὸ εὐγενικό σου τὸ πρόσωπο πὺν τὸ
βλέπουμε μπροστὰ μας σὰ Σύμβολο.

Ἐπαινετικὸ ἔγγραφο προσπάθησε νὰ τιμωρήσῃ
τὸν ὑπάλληλο· ἀκόμα καὶ νᾶτανε σωστό, ἀκόμα καὶ
νὰ μὴν εἴτανε ἀσπίρητο, ἀδικαιολόγητο καὶ σοφι-
στικό, ἀσήμαντα τέτοια ἔγγραφο, κοντόφθαλμος ὁ
Ἐπαινετικὸς πὺν δὲν τολμάει νὰ ἰδῇ τὸ ἦθος, νὰ ἰ-
δῇ τὴ γλυκεῖα μορφή τοῦ ἄφοβου Ποιητῇ πὺν
ἀγκαλιάζει ὀλάκαιρη μέσ' στὴν καρδιά του τὴν Ἑ-
θνική τὴν Ἰδέα, μὲ τοὺς καημοὺς καὶ μὲ τὶς λύ-
πες, μὲ τὶς ἄδολες καὶ ἄγνες χαρὲς του, νὰ ἰδῇ κάτου
ἀπ' τὸν ἀσήμαντο ὑπάλληλο τὸν ἡθικὸ ἥρωα ποῖν
θέλησε νὰ μάθῃ στὰ Ἑλληνόπουλα τί θὰ πῇ σθέ-
νος, τί θὰ πῇ χαρᾶς, τί θὰ πῇ λεβεντιά, τί θὰ
πῇ στρατιώτης.

Στὴ θλιβερὴ ὁμως κατὰστασι πὺν βρισκόμα-
στε ἀκόμα, τὸν φοβήθηκε ἡ Ἀνόρθωσι τὸν ἥρωα,
τὸν τιμώρησε τὸν ὑπάλληλο.

Τιμημένε Ποιητή! Ἡ λεβεντιά σου δίνει στὰ
λόγια σου ἀκόμα πὺν ἀθάνατη ζωή.

Λιψία 11 Μαῖου 1911.

ΔΑΜΙΑΝΟΣ ΚΥΡΙΑΖΗΣ

ΚΩΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΚΥΡΙΑΖΗΣ

ΚΥΡΙΑΡΙΣΣΙ

Τῷ ΚΩΣΤΗ ΠΑΛΑΜΑ

Μὲ βαθύτατο σέβας.

Μάβρο ψηλὸ καὶ βαθιοριζομένο

Κι ἀκόμα νιὸ κι ἄς ἔχεις αἰῶνες ζήσει

Στὴ γῇ σου πὺν δικὸ στέκεις σὺν ξένο,

Σὰ στήλη μαρμαρένια, ὦ κυπαρίσσι.

Φουσκοδεντριά· γρυζολαλοῦνε ὡς βρύση

Τὰ σπουργίτια· ἀεράκι μυρωμένο

Τινάζει ἀμυγδαλάνθη· ἥλιος μεθύσι·

Πῶς εἶσαι ἀτάραχο ἔτσι κ' ὑψωμένο;

Μὴ ἀπ' τὴ λήθη ξεκόβεται στὰ βάθι

Τ' ἀβλάκι πὺν τὴ ρίζα σου ποτίζει;

Μὴν ἔφτασες ἐδῶ σὲ ἀνυπαρξία;

Γιὰ τὴ ζωὴ οἱ καιροὶ πὺν σοῦχουν μάθει

Κι δλύμπι ἡ ἐφτυχία σου κρυφανθίζει,

Τοῦ νεκροῦ καὶ τοῦ ἀθανάτου ἁρμονία;

Κέρκυρα. Φλεβάρης

ΒΑΣΙΛΗΣ ΡΩΤΑΣ

ΜΑΤΙ ΚΑΙ ΜΑΤΙ ¹⁾

Ἀφιερώνεται τοῦ ΚΩΣΤΑ ΠΑΡΟΡΙΤΗ

Παιδιά τοὺς εἶχα γνωρίσει στὴν Πόλη καὶ τοὺς
δυὸ. Ἄντρες τοὺς ξαναεἶδα στὸ τηλεφῶντο μου τὸ
ταξίδι. Δὲν ἔπρεπε ἴσως νὰ σᾶς δηγηθῶ τὰ ἱστο-
ρικά τους· ὁ κόσμος τοὺς ξέρει, θὰ καταλάβῃ ἀμέ-
σως. Ἐπειτα, ἴσως νὰ εἶναι κρῖμα, τέτοιο δρᾶμα
καρδιολογικὸ 2), πὺν ἡ ἀνάλυσή του ἡ ψυχολογική
θὰ ἤθελε τόμο, νὰ τὸ συμμαζώξῃ κανεὶς καὶ νὰ
τὸ στενέψῃ σὲ καμὶ δεκαριά σελίδες.

Ἡ μάνα τους τᾶφταιξε ὅλα. Ἡ μάνα τους
ἀπαρχῆς ἀναφε ἀναιμεταξὺ τους τὴ ζούλια πὺν
πάντα ὑπάρχει ἀναιμεταξὺ δυὸ παιδιᾶ, μάλιστα δυὸ
ἀδερφία. Ἡ μάνα τους φυσῶσε, ὥσπου νὰ κάμῃ
τὴ ζούλια πυρκαγιά. **Ζηλοὶ δέ τε γείτονα γείτων,**
πὺν λέει ὁ γέρο Ἡσίοδος. Μποροῦσε νὰ προστέσῃ·
κι ὁ ἀδερφὸς τὸν ἀδερφόν. Ἀγκαλιά, μήπως ὁ
ἴδιος δὲν εἶχε παράπονα μὲ τὸν ἀδερφόν τὸ δικό
του; Ἀφοῦ εἶναι φυσικὸ μας νὰ ζουλέθῃ τὸ γεί-
τονα ὁ γείτονας, πὺν θὰ βρῇς μεγαλῆτερους γεί-
τόνους ἀπὸ δυὸ ἀδερφούς; Ὁ γείτονας ἀγωνίζε-
ται γιὰ τὸ ἀπάγγελμά του ὁ καθένας· ἀγωνίζεται
γιὰ τὴν ἐξουσία ὁ ἀδερφός, κι ὁ ἀγωνίας μπορεὶ νὰ
γίνῃ θανάσιμος. Στὸ ρωμαϊκὸ οἱ ψυχὲς κορώνουνε
γλήγορα μὲ τὸν ἥλιο καὶ μὲ τὸ πάθος.

Στὴν Πόλη ἀκουσα πάντα νὰ λένε, σὺν πρᾶμα
ὅπου συζήτηση δὲ χωρεῖ, πῶς μεγαλῆτερος ἀπὸ
τοὺς δυὸ Κομινάδες—Κομινάς, τὸ ἐπίθετο τοῦ πα-
τέρα ὁ Νίκος εἴτανε πτωχόμυαλος, πῶς εἴτανε,
πέστε το κιόλας, ἀνόητος. Τόντις, ὁ Νίκος ἐμιαί-
ζε κι ἀπὸ πρώτη ὄψη, σὰ στενοκέφαλος· ἡ καρδιά του
ἔμως ἴσια καὶ δρεθή. Ταχτικὸς, ξακριδολογημένος,
φιλολογοῦσε ὡς καὶ τίς πὺν ἀσήμαντες μικροδου-
λειές, μὰ ὅτι ἔκανε, ἔκανε μὲ πάστρα, ἡ ἐργασία
του σκολοιδ μεθοδική, ὡς καὶ στὰ παιχνίδια του
ἀκόμα συγυρισμένος. Ἐταν καθότανε ὥρες δίχως

1) Γράφηκε πρῶτα γαλλικὰ κ' ἔμεινε ἀνέκδοτο.

2) Τὸ γαλλικὸ κείμενο ἔλεγε· drame sentimental. Δὲν ἔβρισκα λέξη νὰ τὸ μεταφράσω κ' ἔβαλα **δρᾶμα ψυχολογικόν**. Ἐπειτα συλλογίστηκα πῶς ἀπὸ ἀναλογία μποροῦσε κανεὶς νὰ πᾶλῃ πὺν ὅρο **καρδιολογικός**, πὺν ρωμαϊκά εἶναι ἀπαράλλαχτα τὸ sentimental (ἐπει-
δὴ τὸ **αἰσθηματολογικός** δὲν κάνει). Θαρρῶ πῶς εἶναι ἀπὸ
κινεῖς τίς λέξεις πὺν στὴν ἀρχὴ σὲ ἐνθάδουνε καὶ δυσκολέ-
θεσαι, ὅσοις δμως σοῦ φαίνονται ἀπαραίτητες. Ἐχει
πλῆθος παράγωγα, **καρδιολογία, καρδιολογῶ κτλ.**

νάλλάξη θέση, χτίζοντας, μόνος πάντα, τὸ ἴδιο κα-
στρο ἢ τὸ ἴδιο σπίτι, πότε μὲ τὸ χῶμα, στὸ Γα-
λατά, πότε μὲ τὸν ἄμμο, στὴν ἐσοχή, μνήσκοντας
ἀπὸ κάτω ἀπὸ τὸν ἴσκιό τοῦ ἴδιου δέντρου, νὰ κἀν
χωρίσματα καταγῆς, νὰ κουβαλᾷ φύλλα στὸ ἕνα
πὺλ τὰ στοῖδαζε, νὰ μὴ γῆ πετρίτσες στὸ ἄλλο,
γιὰ νὰ φιγουράρῃ τάχα τὰ διαμερίσματα ἐνὸς τσι-
φλικιοῦ. Νὰ μὴ σᾶς τὸ κρύφτω, ἔχω κάποια προτί-
μηση γιὰ τὸ φυσικὸ πὺλ φανέρωνε ὁ Νίκος. Τὸ
παιδί γίνεται ἄντρας καὶ τέτοιοι ἄντρες, ἡσυχιοί,
προσηλωμένοι, ἀφωσιωμένοι στὴν ἐργασία τους, δι-
νουν τὴν χρειάζουμένη βᾶση σ' ἕνα ἔθνος. Μὲ τὴν
ἀγάπην πρὸς τὸ ἔδαφος τὸ πάτριον, μὲ τὴν ἐννοια
σου νάβγατίσης τὰ κληρονομημένα σου τὰ πατρικά,
μὲ τὸ χρέος τὸ καθημερινὸ καὶ τὴν καθημερινή τὴ
δουλειά μὲ μόνον σου σκοπὸν, γίνεται καὶ
συνεχίζεται ὁ πλοῦτος τῆς πατρίδας. Ἄλλοι,
τάχα πῶς φιλοσοφικοὶ ὀρίζοντες, δὲν εἶναι ἀναγ-
καίοι καὶ δὲν τοὺς εἶχε ὁ Νίκος. Πέρα δὲν ἔδλεπε
ἀπὸ τὰ λείρη καὶ τῶ γωμά του τὸ ἀκατάπαφτο καὶ
τὸ ἡσυχο. Θὰ φαινότανε κατόπι ἀξίος διάδοχος τοῦ
μπαμπᾶ του, πὺλ λογάριζε ἀρίφνητα ποστατικά
στὰ περίχωρα τῆς Πόλης καὶ στὴ Μικρασία. Θὰ
φρόντιζε γιὰ δάφνα ὅπως ἤξερε ἀπὸ γεννησιμὸ του
νὰ φροντίζῃ γιὰ τὰ καθέκαστα. Θὰ γινότανε τί-
μιος, ἀγαθὸς οἰκογενειάρχης, θῆμνησκε πάντα σω-
στὸς ἐργάτης.

Τὸ δυστύχημα εἶναι πὺλ ἀπὸ τὴν κοῦνια τοῦ
ἔλειψε τὸ κάτι πὺλ ποτὲς δὲ λείπει σὲ κανένα παιδί-
τοῦ ἔλειψε ἡ χάρις. Τοῦ ἔλειψε ἡ ἀπροσδιόριστη
ἐκείνη, ἀλλόκοτη, ψιλή φαντασία πὺλ τὰ μικρὰ
σοῦ τὴ φανερώνουνε σ' ἕνα κίνημα λωλούτσικο,
σ' ἕνα λόγο τους ἀπροσμόνητο. Στὸ ἔρωμαίκο, ἀ-
ρέσουνε, ξυπάζουνε κιόλας ἐφκολα τὰ ἐξωτερικά
μας τὰ χαρίσματα, ὅσα φαίνονται δηλαδή, ἄξαρνα
ἢ ἀστεϊότητα, γιὰ νὰ φήσουμε στὴν πάντα τὸ πνεῦμα
τὸ ἀληθινὸ ἢ τὴν ξυπνάδα τὴν πραγματική. Τίποτα
δὲν ἔδλεπε στὸ Νίκο ἀπ' ἀφτά· γιὰ τοῦτο ὑποθέτω
ἔβγαλε ὄνομα πὺλ εἶναι μπουνταλάς· γιὰ τοῦτο βέ-
βαια τὸν κοιτάζανε μὲ κατοφρόνιο καὶ μὲ λύπη.
Ἀπίθανο δὲν εἶναι, ἴδιος ὁ κ. Κομινᾶς νὰ τὸ πί-
στεψε στὸ τέλος τὸ παραμύθιο τῆς μπουνταλῶνῃς
τοῦ Νίκου. Καὶ τότε τὸ παιδί ποτὲς δὲ γελοῦσε,
νοστιμάδες δὲν ἤξερε νὰ πῇ, ἔμοιαζε σὰ μουδια-
σμένο πάντα, σὰν παγωμένο, μὲ τὸ χοντρό του ἀ-
πελέκητο πρόσωπο, τὸ σκληρό, τὸ βουβό, τὸ δίχως
ἐκφραση.

Ὅσο γιὰ τὴ μάνα του, ἔχει μόνον πὺλ τὸν κα-
ταφρονῶσε, μὲ τὴν πείραζε, τὴν ἐρέθιζε μόνον πὺλ
τὸν ἔδλεπε. Φαίνεται πὺλ τὸ αἷμα, πὺλ ἡ συγγένεια
δὲ φτάνουνε γιὰ τὴν ἀγάπην. Ἀναμεταξύ μας, ὅξω
ἀπὸ τὸ αἷμα, ὑπάρχουνε, ἀπὸ τὸν ἕνα στὸν ἄλ-
λονε, συνταιριάσματα μυστικά. Ὡς καὶ μὲ τὰ παι-
δάκια μας, ἡ ἀντίληψή μας ἀλλάζει καὶ πότε μᾶς
τραβᾷ πρὸς τὸ ἕνα μὴ ἰδιόφυτὴ του ἀναλογία μαζί
μας· πότε, ξεναντίας, χρειάζεται κάποια προσπά-
θεια, χρειάζεται ἴσως καὶ, κάποιος κόπος γιὰ νὰ
καταλάβουμε καὶ νὰ παραδεχτοῦμε τὸ χαραχτήρα
τοῦ ἄλλουνοῦ. Στὴν Ἑλλάδα, τὸ φαμελιακὸ τὸ
αἶσθημα ἔχει δύναμιν μεγάλη· πρέπει ὥστόσο νὰ
τὸ μολογήσουμε, πὺλ ἡ δύναμιν τῆς ἀνατροφῆς πολὺ

κατώτερη· δὲ μαθαίνουμε ἀπὸ τὰ μικράτα μας νὰ
παίρνουμε ἀπάνω μας, νὰ κυβερνιόμαστε. Τέτοια
ἡ Μπατουλίκα Κομινᾶ, πὺλ ἀδύνατο τῆς στάθηκε
πάντα νὰ κρατηθῇ. Ἀλήθεια πὺλ ὅλες οἱ μάννες
δὲν τῆς μοιάζουνε. Ὅπως κι ἂν εἶναι, λίγες γινώ-
ρισα πὺλ νὰ μὴν ἔχουνε μὴ προτίμηση, τουλάχισ-
στο πὺλ νὰ τὸ κατορθώνουνε νὰ τὴν κρύψουνε, καὶ
πὺλ μὴ τέτοια τους προτίμηση νὰ μὴν τίς ὠδήγησε
συχνὰ σὲ καμὴν ἀδικία, ἴσως μικρή, ἄξια ὅμως
πάντα νὰ φήσῃ στὴν καρδοῦλα τοῦ παιδιοῦ τὴ φαρ-
μακεμένη της σταλίτσα. Ἡ κ. Κομινᾶ νόμο δὲν ἄ-
κουγε κανένα ὅξω ἀπὸ τὸ ψυχρόμητό της. Ἡ κατά-
βαθῃ διαφορά πὺλ ὑπαρχε ἀναμεταξύ της καὶ τοῦ
Νίκου στὸ χαραχτήρα, τὰναποδογύριζε ὅλα μέσα
της, τὰ γύριζε σὲ ἀκράτητη ἀντιπάθεια, ὅχι τάχα
πὺλ ἡ Μπατουλίκα ψυχολογοῦσε ἢ ξεδιάλιζε τὰ
καθέκαστα τῆς διαφορᾶς ἀφτῆς, παρὰ ἔτσι, γινό-
τανε ὅξω φρενῶ μόνον μὲ τὸ νὰ θωρᾷ τὸ πρόσωπο
τοῦ παιδιοῦ, πὺλ στὸ πρόσωπό του ἔδρισκες σὰ ζου-
γραφισμένο, σὰ συγκεντρωμένο τὸ εἶναι τοῦ ὅλο.

Ἡ Μπατουλίκα Κομινᾶ εἶτανε μὴ ψυχὴ ἄγρια
πὺλ ἄραζε, ὅταν ἦρθε στὸν κόσμον, σ' ἕνα κορμὶ
κλασσικῆς, ὀλύμπιας, ἡσυχῆς ὁμορφίᾶς. Μὰ ὅλα
μέσα της ἀνάποδα, στεδὰ καὶ ἀταχτα. Εἶχε κάτι
παιδιάτικο, ἀχαλίνωτο, μὲ ζῶον πρωτόπλαστον ὁρ-
μές, μὲ κάτι γούστα παράξενα. Κλειδωνότανε ἀλλά-
καιρῇ μὴ μέρᾳ στὴν κάμερή της, πρόσταζε νὰ τῆς
φέρουνε ἀπάνω εἰδῶνε εἰδῶνε γλυκά, πιᾶτα μὲ πά-
στες, μὲ ζαχαρικά, καὶ τὰ βρούφουσε, τὰ κατέδαζε
λαίμαργα λαίμαργα, τὸ στόμα της βόθρος μονάχος.
Στὸ μεταξύ κάπνιζε, ὅχι μόνον τσιγάρα, παρὰ καὶ
πούρα, πὺλ στίς γυναῖκες μας εἶναι πὺλ σὰν ἀσυνή-
θιστο. Φαγάδισσα καὶ σαρκική, τεμπέλισσα καὶ σκλη-
ρὴ συνάμα. Τεμπέλισσα, χωρὶς ὅμως νὰ εἶναι σα-
χλή. Δηλαδή, ἔδειχνε σάχλα, δὲν εἶχε. Βέβαια, ὅ-
ταν τὴν ἔδλεπες ἔτσι νὰποτραδιέται, ἀμελώντας ὡς
καὶ τὸ νύσιμό της, μὲ τὸ βρώμικόν της χτενισματο-
φόρι, μὲ τίς στραβοπατημένες της παντόφλες, μὲ τὸ
στόμα της μπουχτισμένο γουλιάρικα, θὰ τὴν περ-
νοῦσε ἀμέσως γιὰ καμὴν ἀκαμάτισσα καὶ ξεγεδρι-
σμένη, ξεφυλισμένη. Ἐκείνη, ξεναντίας, ἴσια ἴσια
σὲ τέτοιες ὥρες, σὰν τὸ καλοξετάσης, ξεδίπλωνε ἀ-
φάνταστη ἐνέργεια, πὺλ ἂν τὴν ξεδίπλωνε, ἀδύ-
νατο κιόλας νὰ καταλάβῃς πὺλ μπορούσε μὲ τόση
λύσσα, μὲ τόση θέληση, μὲ τόση δύναμιν, νὰ ξεχά-
σῃ τὰ πάντα, γιὰ νὰ θυμηθῇ μονάχα τὸ πάθος της
καὶ νὰ τὸ διῇ χορτάτο. Ἀλλοίμονο ἂν ἄξαρνα κα-
νένα ἐμπόδιο ἐρχότανε νὰ τὴν στερήσῃ ἀπὸ τὸ κορ-
μάτι πὺλ ὀρεγότανε. Ὅταν ὁ σεκερτζῆς περνοῦσε
ἀπὸ κάτω ἀπὸ τὸ παράθυρό της, ἀμέσως ἡ δούλα
ἔπρεπε νὰ κατεβῇ, νὰδεῖσῃ τὸν ταβλά, νὰ τῆς φέ-
ρῃ ἀπάνω τὰ σεκέρια, κι ἂν τυχὸν ἄργουσε, ὁ θυ-
μός της σηκωνότανε φουρτούνα, φουρτούνα τῆς ψυ-
χῆς ἀλλάκαιρης πὺλ πολεμᾷ γιὰ τὸ πάθος της. Τὸ
πάθος της εἶναι ἡ ζωὴ της καὶ τὴ ζωὴ πειράζει,
αἶμα ἐναντιώνουσαι στὸ πάθος. Ἐρρίχνη τὰ πᾶτα
κατὰ γῆς καὶ τᾶσπανε μὲ θόρυβο· χτυποῦσε τὴ δού-
λα· φώναζε δαιμονισμένη. Γινότανε θεριό, μὴ καὶ
τὸ ζήτημα γιὰ τὸ καπρίτσιο της. Ἀκαταδάμαστη.
Ἀδιάφορη, ἀκούνητη, βουλιασμένη, γιὰ τὰποδέ-
λοιπα.

Ὁ Κώστας, ὁ μικρότερος ὁ γιός της, εἶτανε γιὰ τὴ μάννα του ἄλλο σεκέρι. Τὸν ἔτρωγε. Κ' ἐνῶ τὸν πυροφιλοῦσε, ἀπὸ μέσα, ποὺ νὰ πῆς, ἀπὸ τὰ φιλιὰ της, πετιότανε ἀκράτητα, ξεφρενισμένα, τὸ πρόσωπο τοῦ ἄλλουνοῦ, σὰ λαβωματιά στὰ μάτια της 1). Τὴν πείραζε ἡ διαφορά ποὺ εἶχανε στὰ μυσεῖδια τους, τὴν πείραζε ποὺ δὲ μοιάζανε, τὴ δαιμόνιζε, μόνο ποὺ τῆς θύμιζε ὁ Νίκος πὼς ὑπάρχει κ' ἓνα της παιδί ἐλότελα διαφορετικό, κ' ἔτσι δὲν τὴν ἀφινε ἀνεμπόδιστα, ἦσυχια, νὰ καταπίνῃ τὸν Κώστα της στὰ χάρδια καὶ στὰ φιλιὰ της, παρὰ τῆς φαρμάκωνε τὴν ἄγρια τὴν ἡδονή της μὲ τὸ κεφάλι του, ὅταν τὸδλεπε ἃς εἶναι κι ἀπὸ μακροιά, μὲ τοὺς τρόπους του, μὲ τὸ ὕψος του, μὲ τὴν ἀσχημιὰ του. Τὴν ἐμπόδιζε οἴγουρο, ἀφοῦ τῷφταιγε ὁ Νίκος ποὺ δὲν εἶχε τὸν Κώστα της μοναχογιό. Ἡ Μπατουλικά Κομινᾶ, οὔτε γιὰ τὰ ζαχαρικά της οὔτε γιὰ τὰ μητρικά της τὰ αἰσθήματα δὲν παραδεχότανε καμιάν ἀντίσταση, δὲν ἤθελε τὸ παραμικρὸ ἀντισκοῦντημα, τὸ ἐλάχιστο τσουγγράνισμα, τὸ πιὸ τιποτένιο τσαλάκωμα στόμαλὸ τὸ ἀτλάζι τῆς ζωῆς της· ἔπρεπε, ὁ πέθος της, τὸνερό της, ἔπρεπε νὰ πηγαίνουνε ἴσια ἐλότια μπροστὰ της. Ὁ Νίκος στάθηκε πέτρα στὸ δρόμο της. Τότες τῆς ἤρθε τέτοιος θυμὸς ποὺ κατάντησε μίσος. Μίσος καὶ σιχαμός. Τὸν τιμωροῦσε ποὺ εἶτανε Νίκος, ποὺ δὲν εἶτανε Κώστας.

Ὁ Κώστας, σωστὸ λουκουμάκι. Τὸν κοίταζες καὶ δὲν μπορούσες παρὰ νὰ τὸν ἀγαπήσῃς, μὲ κείνη τὴν κομματάκι σὰν ὕλική ἀγάπη, μάλιστα καὶ σαρκική, τὴν ἀγάπη ποὺ στὰ ζηλεμένα μας τὰ μικρὰ χαίρεται τὸ δέρμα τὰπαλὸ, τὰ βελουδένια τὰ μαγουλάκια. Εἶχε κάτι τσακίσματα, ἔκανε κάτι νάζια ποὺ ὡστόσο ἀρέζανε καὶ τραβούσανε. Τὸ ἤξερε, ὅπως τὰ ξέρονε τὰ παιδιὰ τέτοια πράματα, μὲ κάποια κρύφια τους ὑποσυνείδηση καὶ μάλιστα ἑκκολευθούσε, παρέκει ἀπὸ τὴν ἡλικία ὅπου ταιριάζει, τίς χάρες του τίς ἀνστες καὶ τίς λιγόφυχες. Δέκα χρονῶ ἀγῶρι ὅταν ἔγινε, ἅμα ἐρχόντανε σπῆτι μας φίλοι, γύρεβε ἀκόμα φιλιὰ καὶ χάδ' α, σὰ νὰ μὴν εἶχε ξεπεράσει τὰ τέσσερα ἢ τὰ πέντε, πήγαινε στὰ γόνατά τους, ἔπαιρνε τὰ χέρια τους, τὰ σίμωνε μόνος του στὸ πρόσωπό του, θέλοντας πάντα καὶ πάντα νὰ καμαρώνῃ, νὰ θαμάζῃ ὁ κόσμος τίς ὁμορφιές του καὶ τὰ λυγίσματά του. Ὡστόσο εἶχε χάσει πιά τὸ χνούδι ἐκεῖνο τὸ ροδακινένιο τοῦ μικροῦ, ποὺ κάποτες τὸ φυλάγει τὰ γωράκι. Τὸ καταλάβαινες πὼς τῆς μάννας ἡ λυσσιασμένη ἀγάπη στάθηκε ὁ χαμός του κατὰστρεψε ὡς καὶ τὴ φρεσνάδα του τὴ φυσική. Τὸ στόμα του, ποὺ ὀλοένα τὸ κρατοῦσε μισοάνοιχτο, σοῦ ξεσκέπαζε κάτι γούλια σὰ σιροπωμένα καὶ μάλιστα τὸ σιρόπι ἔμοιαζε σὰ νὰ στάζῃ ἀπὸ τὰ χεῖλια, σὰ νὰ περσύνεται στὸ πιγούνη ποὺ γιάλιζε καὶ κολνοῦσε. Εἶτανε ἀπὸ τὰκατάπαρτα ζαχαρικά ποὺ τοῦ ἔδινε ἡ μάννα του. Κατόπι, τὰ χεῖλια του ἀφτὰ σὰν πρησμένα κρεμόντανε κάτω καὶ δίνανε τοῦ Κωστή μιὰ ἑκφραση χτηνώδικη ποὺ ποτές δὲν τὴν εἶδε κανένας στὸ Νίκο, ἀν καὶ περνοῦσε γιὰ ζωὸ ἀπὸ τὴν περίοισα ποὺ λέγανε τὴν κουταμάρα. Εἶχε τόντις κάτι ὁ Κώστας, κάτι ἐρωτικά.

ρικο καὶ φιλήδονο ποὺ σοῦ ἔφερνε ἀηδία καὶ ποὺ σὲ λέρωνε. Μιὰ φυσιογνωμία φαρδεια καὶ μπουνταλάδικη. Ἀπὸ παιδί μπορεῖ νὰ μὴν τὰ εἶχε γεννητὰ του τέτοια κακὰ σημάδια. Τὸ φυσικό του πρᾶς, πρόθυμο, ἐφκολολύγιστο. Μὰ ἡ τρομερὴ μάννα τοῦ εἶχε μάθει νὰ κάνῃ ὅλα του τὰ καπρίτσια, κ' ἔτσι ἀπὸ τὴν πραότητα τοῦ φυσικοῦ του ξέπεσε, κατρακύλησε ὁ Κώστας σὲ μιὰ τεμπελιά παράξενη, ἐπειδὴ τὴν τεμπελιά του τὴν τάραζε πάντα, τοῦ τὴν ἔδερνε. τοῦ τὴ χαλνοῦσε ἡ θερμὴ τῆς θέλησής, ποὺ ἀκατάπαρτα ὁ δύστυχος ἤθελε νὰ θέλῃ, δοκιμάζε, δὲν μπορούσε καὶ τὸν ἀφάνιζε τὸ σφόδρτο, ἀνάξιος καθὼς εἶτανε κι ἄθελος. Εἶχε ἀνάγκη ἀπὸ χέρι ποὺ νὰ κυδερνήσῃ, κ' ἡ μάννα τὸν ἀνάγκαζε νὰ κυδερνᾷ. Ξεῖσοβροποῦσε λοιπὸν ὀλοένα, κι ὀλοένα βασιζότανε, μὴν ξέροντας τί νὰ κάμῃ, ποὺ νὰ χυθῇ καὶ ποὺ νὰποχυθῇ, δεξιὰ ζερβιά, μὴν ξέροντας τί νὰ στοχαστῇ καὶ τί νὰπορασῇ, ἐπειδὴ ἔννοιωθε μέσα του πόσο ἀνίκανος εἶτανε νὰ προστάξῃ, τὸν ἔδερνε ἡ ἀδυναμία του καὶ μὲ τοῦτο προσπαθοῦσε μὲ κάθε τρόπο, γύρεβε κάθε ἀφορμὴ νὰ προστάξῃ, γιὰ νὰ δοκιμάσῃ λὲς σὰν τί πρᾶμα νὰ εἶναι ἡ ἐξουσία. Σιγάδως γεννημένος ποὺ ἔκανε τὸν ἀφέντη.

Ὁ πατέρας, ὁ Παντελῆς Κομινᾶς, ὅσο παράξενο κι ἂ φάνῃ σὲ ὅσους δὲ γνωρίζουνε τὰ βωμάκια τὰ ἤθη ὁ πατέρας ἀγνοοῦσε τὴν προτίμησιν τῆς μάννας καὶ τίς ἀδικίες της. Ἀριὰ καὶ ποῦ, μιὰ ὑποψία, ἓνα κάποιο φῶς τοῦ περνοῦσε ἀπὸ τὸ κεφάλι. Μὰ τίποτα δὲν ἔδωαινε ἔξω, δὲν ἔφτανε ἴσια μ' ἀφτόνε, γιὰτὶ στὰ παλαιὰ τὰ χρόνια ὁ οἰκογενειάρχης στεκότανε τόσο ἀψηλά, ποὺ δὲν τὰδλεπε τὰ τέρτια καὶ μπροστὰ στὸ θρόνο του, ὅλα γράφανε ἀπ' ἔξω ἡσυχία, σὰν τὴν ἀκύματη, ἀπλόστρωτη, γαληνιμένη θάλασσα ποὺ ἡ ἀπανωσιά της γελᾷ, ἐνῶ στὰ βάθη της κρύφτει ἀκαθαρσίες καὶ θεριά. Τὰ παιδιὰ δὲ μιλούσανε τότες μπροστὰ στὸν πατέρα· κατόπι, ἀκόμη σὰ γινότανε ἀντρας τὸ παιδί, στεκότανε ὀρθὸς ποὺ δὲν τολμοῦσε νὰ καθήσῃ, ἀν ὁ κύρης δὲν τοῦ ἔδινε τὴν ἄδεια. Συναμεταξύ τους δὲν ὑπαρχε καμιὰ συγκοινωνία, τουλάχιστο κατεφτεία· μεσίτεβε πάντα ἡ μάννα ἢ κανένας μεγαλύτερος συγγενής. Ὁ Νίκος καὶ ὁ Κώστας· τὸ λοιπὸν ἀκολοῦθούσανε κ' οἱ δύο τους τὸ νόμο τὸν πατροπαράδοτο, σωμαίνανε, ὅταν εἶτανε ὁ πατέρας, καὶ τὸ στάσιμό τους μπροστὰ του κανονικό, ἀφεγάδιαστο. Μὰ στὸ πρόγεμα, δηλαδὴ ὅταν ἔλειπε ὁ πατέρας κάτω στὸ γραφεῖο, ἀλλάζανε ὄψη τὰ πράματα· τὴ τραπέζι μόλις σερβιρισμένο· δὲ φροντίζανε οἱ δούλοι, ἀφοῦ ξέρανε πὼς δὲν ἐρχότανε κανένας νὰ καθήσῃ· κλειδωμένη στὴν κάμερή της ἡ μάννα, μὲ τὰ σεκέρια· τὰ παιδιὰ τραβούσανε τὸ τραπέζι μάντηλο, τὸ ῥίχνανε χάμω, νὰ μὴν ἀφήσουνε ὁ ἓνας τὸν ἄλλον νὰ φάῃ μὲ τὴν ἡσυχία του· φωνάζανε, πολεμοῦσανε, χτυπιόντανε, ξερεθίζανε μέσα τους κάθε μέρα περισσότερο τὸ πείσμα καὶ τὴν ἔχτρη, μὴν ἔχοντας κανέναν ἐπιστάτη ἔξω ἀπὸ τὰ δουλικά.

Ὁ κρύφιος ὁ λόγος, τὸ μυστικὸ τῆς ὁμορφῆς καμαρωμένης παράστασης ποὺ δίνουνε τὰ πᾶδια στὰ μάτια τοῦ πατέρα, βέβαια πὼς τὸ κάτω κάτω εἶναι τὸ σέβας, εἶναι ὡστόσο καὶ ὁ φόβος. Ὁ φόβος ἀκόμη καὶ τῆς τιμωρίας. Παραδεγμένο πιά πὼς ὁ

1) Σύγκρ. Σοφοκλ. Ἡλ. 197 ὁρμάθη πλαγά.

πατέρας εἶνε ὁ δικιογνώστης, ὁ μεγάλος δικιοδότης, πὲς το καλῆτερα, πὼς εἶναι ἀποσαρκωμένος ὁ νόμος. Ὁ πατέρας, τὸ νόμο τὸν ἐρίζει, δὲν τὸν ἀκούει. Κάνει ὅτι θέλει. Ἀκόμη κι ὅταν εἶναι στὸ χαραχτήρα του ἀδύνατος, ὁ φωτεινὸς στέφανος ποὺ σὰν τοὺς ἄγιους τοῦ ζῶνει ἀπὸ αἰῶνες τὸ κεφάλι, ἀποσκεπάζει τίς ἀδυναμίες, τὰ λεκεδάκια τῆς ψυχῆς. Ἐπειδὴ κιόλας συνάφεια καμιά δὲν ὑπάρχει ἀναμεταξύ του καὶ τῶν ἀλλωνῶνε, δὲν ἐβγαίνει στὴ μέση ὁ χαρακτήρας ἢ σωστότερα ἢ ἔλλειψή του. Ἀλλοτε, στὰ παλαιὰ τὰντρόγυνα δὲν ἔβλεπε θάρρος, μὰ δὲν ἄκουγε οὔτε κουδέντα, ποὺ νὰ πῆς γνωστὸ πὼς ἢ γυναῖκα δὲ μιλοῦσε τοῦ ἀντρός της στὸν ἐνικό· ἢ ἐσώψυχη ἐμπιστοσύνη ἔμοιαζε σὰν ἐξορισμένη, ὥστε ἢ γυναῖκα, σὰ σκλάβαν ποὺ στέκεται μακριά, δὲν μποροῦσε νὰ ξεδιακρίνῃ τί λεκέδες μαθὲς εἶχε, μήτε τὸ ὑποψιαζότανε πὼς εἶχε λεκέδες ὁ ἥλιος τοῦ οπιτιοῦ. Ἡ κυρία Κομινὰ κατὰπνε μέσα της, παράχωνε στὰ σωθικά της ἐκείνη τὴ φυσική της ἀγριὰδα, τὴν ὁρμή της, κ' εἶτανε ἢ μόνη φορὰ ποὺ ἔπαιρνε τόντις ἀπάνω της. Ἡ ὁμορφιά της ἢ κλασσική καὶ ἡσυχῇ. ποὺ εἶχε τόσο μεγαλειότητα, τὴ βοηθοῦσε νὰποσκεπάζῃ τίς φουρτούνες ποὺ τὴ δέρονταν ἀπὸ μέσα. Καὶ φρόνιμα ἔπραττε καὶ τῆς σύφερε ἢ προσποίηση, ἐπειδὴ ἂν τὰ μάθαινε ὁ Κομινὰς, θάπρεπε νὰλλάξῃ τρόπους ἀπὸ ἄκρη σὲ ἄκρη, θάπρεπε πρῶτα πρῶτα νὰ μὴν κλειδώνεται καὶ λιχουδέθεται ὅπως συνήθιζε, θάπρεπε νὰ πάψῃ νὰ εἶναι ἀπόλυτη μονάρχισσα, μὲ τὴν ἀπερίοριστη δύναμη ποὺ χαιρότανε ὅσο δὲν εἶτανε σπῆτι ὁ ἀντρας, ποὺ τὸ γραφεῖο του τὸν ἀπασκολοῦσε περίπου ὅλη τὴ μέρα.

Τότες, δηλαδὴ ὅσο βασιλεῖο σπῆτι μόνη της ἢ κοκώνα Μπατούκα, γενήκανε οἱ ἀδικίες οἱ τελειωτικές, σπάρθηκε τὸ κακὸ ποὺ γιατρομεδὲν ἔχει. Ὁ Παντελὴς Κομινὰς ποὺ εἶτανε ἄθρωπος ἐπιφυλαχτικός, συμμαζωμένος, πὲς καὶ δειλούταικος, ἴσως προτιμοῦσε τὸ Νίκο, ἂν ποτέ του δηλαδὴ ἔδινε προσοχὴ στὰ παιδιὰ του. Ἐλεγε κάποτε πὼς ὁ Νίκος εἶτανε **φρόνιμος**, καὶ τέτοιος ἔπαινος ἔμπαινε σὲ λογαριασμὸ ἀπὸ τέτοιο στόμα. Ἡ μάννα τὸ ἀπομάντεψε πὼς ὁ πατέρας ἀπτοῦ ἔκλινε καὶ στοχαζότανε νὰ φερθῇ τοῦ Νίκου ὅσο βάρβαρα γίνεται, ἀπτοῦ κιόλας τὸ κάτεχε πὼς ὁ Νίκος, ὁ μεγαλύτερος ἀπὸ τοὺς δύο, θάποχτοῦσε κατόπι τὸ κῦρος καὶ τὴν ἐξουσία. Δὲν ξέρω τί ἔλπιε, μήτε ὡς ποῦ νὰ πῆγε ἢ ἐλπῖδα της. Δὲν ξέρω οὔτε ἂν ποτέ της στάθῃκε ἱκανὴ νὰ σκεδιάσῃ τίποτις, ἢ νὰ προσκεδιάσῃ, ἀφτὴ ποὺ μὲ δυσκολία ἐπλεκε δύο λογισμοὺς τὸν ἕνα μὲ τὸν ἄλλον· δὲν πιστέω ποτέ της νὰ συλλογίστηκε ἄξαφνα πὼς νὰ διῇ, πὼς νὰ καταφέρῃ τὸ θάνατο τοῦ Νίκου. Δὲν ἔφτανε ἢ ματιά της παρὲς ἀπὸ τὴν ὥρα τὴν παρούσα. Θαρρῶ πὼς ἀκολουθοῦσε νέττα σκέττα τὸ ψυχόρμητό της καὶ τὸ ψυχόρμητό της ἀκατάπαρτα τῆς φώναζε πὼς τὴν πείραζε νὰ εἶναι ὁ Νίκος, ἀπτοῦ εἶτανε ὁ Κώστας. Ἄμα ὁ Νίκος ἀρρωστοῦσε, ἀναγάλιαζε, τῆς ἐρχότανε γλύκα, ἔτσι σὰ νὰ γλύτωνε καὶ ἀνυπομονοῦσε συνάμα ποὺ τὴν ἀνάγκαζε νὰ φροντίζῃ γιὰ τὸ μούτσονό του. Ὅταν πῆγαινε τὰ τοῦ δώσῃ τὸ γιατρικό, τοῦ τῶδινε μὲ σκουνητιές καὶ μὲ χτυπήμα-

τα, σὰ νὰ ἤθελε κάθε φορὰ νὰ τοῦ τὸ μπῆξῃ στὸ στόμα. Τονὲ μισοῦσε τότες ἀκόμη περισσότερο. Μὰ ἢ λύσσα της ξέσπανε πὺς πολὺ κάθε φορὰ ποὺ τσακωνόντανε ἀναμεταξύ τους τὰ δύο ἀδέρφια. Κι ἀφτὸ δὲ τύχαινε κάμποσο συχνά. Ὁ Νίκος, γιὰ νὰ παίξῃ, γιὰ νὰ διαβάξῃ, γιὰ νὰ μαθαίνῃ τὰ μαθήματά του, ἔπρεπε νὰ γελάσῃ μάννα κι ἀδερφό, μὴ λάχῃ καὶ τὸν καταλάβουνε τί κάνει, νὰ τὸν ἐμποδίσουνε ἀμέσως. Ἐτσι ὁ Νίκος ποὺ ὁ νοῦς του εἶτανε περαιορισμένος, μὰ τίμιος, ἔμαθε τὴν ἀπάτη, καὶ τοῦ φαινότανε πὼς καλὰ ἔπραττε νὰ γελά τοὺς δικούς του, ἀπτοῦ τοὺς γελοῦσε γιὰ νὰ μελετήσῃ, καὶ χρέος εἶναι νὰ μελετᾷ. Ὅσο τὸ λοιπὸν ὁ χαρακτήρας του πὺς ἴσιος, ποὺ νὰ πῆς, τόσο πὺς πιτήδειος ἔβγαίνει στὸ ξέχνιασμα. Ὁ Κώστας, ἅμα τὸν ξετρυπώνει σὲ μιὰ γωνιά, τὸν ἐδιωχνε ἀμέσως, κι ἂν ὁ Νίκος δὲν ἤθελε, φώναζε τὴ μάννα.

— «Πὲς τοῦ Νίκου !» ἀναστένανε μὲ τὴν ξεσερμένη του φωνή, παραπονειμένα κ' ἐλεεινά.

Ἡ φρασούλα τοῦ ἀφτῇ, ποὺ τὴν ἄκουγε τὴ μέρα χίλιες φορές, σήμαινε κάθε φορὰ πὼς ὁ Νίκος τάχα τὸν πείραζε, πὼς ἔπρεπε στὸ τέλος τῶν τελῶνε, ἢσυχο νὰ τὸν ἀφήσῃ, μ' ἄλλα λόγια, νὰ δεῖρῃ τὸν ἀδερφό του ἢ μάννα. Καὶ τὸν ἔδερνε. Ὁρμουσε καταπάνω του, τὸν πέθαινε. Συχνὰ μάλιστα, δίχως αἰτία καμιά, ἔτσι, γιὰ τὸ τίποτα, ἐπειδὴ κι ὁ Κώστας εἶτανε μπροστά, τσιμποῦσε τὸ Νίκο στὸ κριάσι, νὰ τρέξῃ αἷμα. Ἐδινε, λέει, τοῦ Κώστα της ἀπόδειξη ἀγάπης, τόσο πὺς μεγάλη, ὅσο περισσότερο τυραννοῦσε τὸν ἄλλον. Δὲν ἔπρεπε οὔτε στιγμὸν νὰ τοῦ περάσῃ τάχα, νὰ τὸ φοβηθῇ πὼς δὲν εἶναι ἀφτὸς ὁ προτιμημένος της.

Ὅταν τὰ συλλογιέται κανεὶς ὅσα δῶ ἐγγούμαστε, θὰ πιστέβῃ πὼς ὁ Κώστας ἀδύνατο νὰ ζουλέβῃ τὸν ἀδερφό του, ἀπτοῦ βασιλεῖο μόνος κι ὀλομόναχος. Διόλου. Τονὲ μισοῦσε ξεναντίας. Καὶ δὲν τὸ χόρταινε τὸ μῖσος του, ἐπειδὴ καὶ τὸν ἔτρεμε, τὸ Νίκο. Ναίσκε ! Τὸν ἔτρεμε, χωρὶς ποτέ του νὰ τοῦ κάμῃ τίποτα ὁ Νίκος, χωρὶς νὰ τονὲ χτυπήσῃ, χωρὶς κανὲ νὰ τὸν πειράξῃ. Τὸν τρώαζε, τὸν τρέλαινε τὸ πάχος του τὸ ἀσάλεφτο· ἔμοιαζε ὁ Νίκος σὰν πύργος ποὺ τοῦ κάκου, τὴ μούρη σου θὰ σπάσῃς, δὲν τονὲ σπάνεις. Τὸ πρόσωπό του, τὰ μυστεῖδιά του, ταραζάανε τὰ νέδρα τοῦ Κώστα. Ἡ φωνὴ του ἢ βαρεῖα τὸν ἔδαζε ἄνω κάτω. Τὰ βήματά του στίς σκάλες τοῦ πατοῦσανε τὴ χαρὰ του. Ὁ Νίκος κάποτες σήκωνε σφιχτὰ τὸ γρόθο του, ἔπειτα, μὲ τὰ μάτια του τὰ μικροστρόγγυλα, τὰ γεμάτα λογιῶ λογιῶ πράματα, ἢ στοχασμοὺς ἢ φοδέρεις κρύφεις, μὲ τὰ βλέφαρά του ποὺ παίζανε ὀλοένα, κοίταζε μιὰ στιγμὴ, κατέδαζε ἢσυχα τὸ χέρι, καὶ τὸ βλέμμα του τὸ σκληρό, τὸ κεφάλι του τὸ ἀτάραχο καὶ τὸ πεισματωμένο, ἀπολιθώνανε τὸν Κώστα. Ἐννοιοθε πὼς δύναμη ἀφτὸ θὰ πῇ, ἀφτὸ ἴσια ἴσια ποὺ εἶχε ὁ Νίκος καὶ ποὺ ὁ Κώστας δὲν τὸ εἶχε. Νὰ τί τοῦ εἶτανε ἀνυπόφορο, νὰ τί τοῦ καταντοῦσε μέρα τὴ μέρα πὺς μισητό. Γιὰ νὰ μὴ βλέπῃ τὸ Νίκο, ἔδαζε τὴ μάννα του νὰ τὸν κλειδώνῃ στὸ κελλάρι. Ἐτσι γύρεβε τουλάχιστο νὰ ἡσυχάσῃ, νὰ μὴν τὸν ἔχῃ μπροστά του. Καὶ νόμιζε τότες πὼς Νίκος δὲν ὑπάρχει. Κουράγιο δὲν εἶχε κανένα ὁ Κώστας· τὸ

μόνο του κουράγιο, ή μάννα. 'Ο Ίδιος τίποτα δὲν τολμοῦσε· τόλμη του ή μάννα και πάλι. 'Επαιρνε και λέρωνε πίτηδες τὰ βούχα τοῦ ἀδερφοῦ του, τις καινούργιες του τις κραδάτες, τσαλαπατοῦσε τὰ παιχνίδια του, γύρεβε και καλὰ νὰ καταστρέψῃ. Ζούλεβε γιὰ τὸ παραμικρό· δικὰ του ἔπρεπε νὰ εἶναι δλα, δλα χτήμα δικό του. 'Ασυχώρητο τοῦ φαινότανε νὰ φυλάγῃ ὁ ἀντίπαλός του ὅποιος πλεονέχτημα κι ἂν εἶναι. 'Ο Νίκος ἀκόμη και ξυπόλητος στοὺς δρόμους νὰ περπατοῦσε τὸ χειμῶνα, δὲ θὰ τοῦ ἔφτανε τοῦ Κώστα γιὰ νὰ μὴ ζουλέβῃ. Μὰ ή ζούλια του κορυφώθηκε τὴ μέρα ὅπου ὁ πατέρας τους ἀξάφνα συλλογίστηκε νὰ βγάλῃ μιὰ μεγάλη φωτογραφία τοῦ καθενός τους, μάλιστα νὰ κάμῃ γιὰ τοὺς δυὸ κορνίζες μὲ τὸ ἴδιο μέγεθος. 'Η φωτογραφία τότες ἀρχίζει νὰκούγεται κι ὁ Παντελῆς Κομινάς, σὰν ἀπλοϊκός, ἀγαθὸς ἄθρωπος ποὺ εἶτανε, τῶκανε χάξι νὰ βλέπῃ ἔτσι τὸ πρόσωπό του βγαλμένο στὸ χαρτί, γιὰτὶ τραβοῦσανε πιά και χάριτες, ἀντίς νὰ περιορίζονται στίς γυάλινες, καθὼς πρῶτα. Τοῦ Νίκου ή φωτογραφία μπῆκε τὸ λοιπὸ σὲ ὁμορφὴ κορνίζα, ποὺ φρόντισε ὁ κ. Κομινάς νὰ τὴν κρεμάσουνε κιόλας στὸ σαλόνι. Στὸ σαλόνι δὲν πῆγαινε ποτέ του κανένας, μὰ σαλόνι ὅπως κι ἂν εἶναι, ή πιὸ πλούσια αἰθουσα τοῦ σπιτιοῦ. Δὲ βάσταξε ὁ Κώστας· ὑφώθηκε σ' ἓνα σκαμνὶ ἀπάνου, τρεμάμενος, δλόχλωμος, και μὲ τὴν ἀκρὴ τοῦ μπαστουνιοῦ, τρύπησε τὸ δεξι μάτι τοῦ Νίκου.

Τὸ ἄγριο τὸ κίνημα, δὲν τὸ συχώρεσε ὁ Νίκος στὸ μυαλό του. Πρῶτα δὲν κατάλαβε. Κατόπι συλλογίστηκε· σὰν τὸ νερὸ ποὺ στάζει· λίγο λίγο, τὸ κάμωμα τοῦ ἀδερφοῦ του, ἔμπαινε, καταστάλαξε στὴν ψυχὴ του. Τότες τοῦ φάνηκε σὰ νὰ τοῦ ριχνότανε τοῦ Ίδιου. Ποῦ νὰ ξεχωρίσῃ τὸ πρόσωπο ἀπὸ τὴν εἰκόνα; 'Ενα και τὰ δυό. Τὸν πῆρανε εἰ στοχασμοί. Λοιπὸν, ἔτσι; Τὴ ζωὴ του θέλανε νὰ τοῦ πάρουνε; Τοῦ πονοῦσε τώρα τὸ μάτι τὸ ἀληθινὸ ἀπὸ τὴν τρύπα ἐκεῖνη τοῦ ψέφτικου. Τὸ ψυχόρμητο ποὺ καλὰ και σώνει θέλει νὰ μᾶς βασιτάξῃ ζωντανούς, ἔβγαλε στὰ σπλάχνα του τὴν τρομερὴ βουή του. Καὶ ὅμως, ἀδύνατο. Δὲν καταλάβαινε. 'Αφτός, ποτέ του, δὲ θὰ σακάτεβε τὸν ἀδερφό του, δὲ θάκανε τέτοιο πρᾶμα τοῦ Κώστα. 'Ο Νίκος ἀποσβολώθηκε· μέσα στὰ σωθικά του ἄρχισε ἀπὸ τότες νὰ σιιλέβῃ ἀργοκούνητος θυμός, βουβὸ γινάτι νὰ τρέμῃ. Κοίταξε τὸν ἀδερφό του μὲ τὸ μάτι του ἐκεῖνο τὸ γεμάτο λογιῶ λογιῶ πράματα. Κι ἀποροῦσε πάντα. Τί, σὰν τί ἀλλήθεια νὰ τὸν ἀναφτε τὸν Κώστα ἔτσι; Γιὰτί, γιὰ ποιὸ σκοπὸ νὰ τὰ βάζῃ μαζί του; 'Απὸ ποῦ κι ὡς ποῦ ή πληγὴ ποὺ χάσκει ἀπάνου στὸ χαρτί τοῦ κάρου τοῦ τρυπημένου; Καὶ ἀπὸ ποιὸ λόγο τάχα, τὴ στιγμή ποὺ πῆγε και τὸ τρύπησε, νὰ κερῶσῃ ξαφνικά τὸ πρόσωπο τοῦ Κώστα, νὰ γίνουνε τὰ μυσείδια του ἄνω κάτω; Καὶ τί σήμκινε ή λύσσα, τὸ στόμα τᾶφρισμένο, τὸ μούτρο ποὺ ἔδειχνε σὰ νὰ πονοῦσε, ποὺ τῶδλεπες τότε μάρμαρο, τότε πυρκαγιά.

— «Μὰ τί ἔχεις, τέλος πάντα, τί ἔχεις ἐναντίό μου;», ῥώτησε ὁ Νίκος.

— «Τί ἔχω; τοῦ ἀποκρίθηκε ὁ Κώστας. 'Εχω ποῦ σὲ μισῶ, σὲ μισῶ, ἐπειδὴ κ' εἶσαι σύ.»

Νὰ το λοιπὸν τὸ ἀξήγητο ποὺ ξηγιότανε μοναχό του. Πολλὲς φορές, τις περισσότερες μάλιστα, τὸ μίσος, ὅπως κ' ή ἀγάπη, ἄλλη αἰτία δὲν ἔχουνε ἀπὸ κάποια ἀξεδιάλυτη, πότε φυσιολογική, πότε ψυχολογική συμπάθεια ή ἀντιπάθεια. Τοῦ Νίκου και τοῦ Κώστα οὔτε ή ψυχὴ οὔτε ή σάρκα δὲ βαστούσανε φαίνεται ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν ἀρχή, ἂν και βαστούσανε ἀπὸ τὸ ἴδιο τὸ αἷμα. 'Ισο μεγαλώνανε, τόσο τὸ νοιώθανε πιὸ ἑξάστερα. 'Ο Κώστας, ὅσο μεγάλωνε μάλιστα, ἔννοιωθε και κάτι ἄλλο, δηλαδὴ πῶς τὸ νὰ ὑπάρχῃ πλάγι πλάγι στὴν ὑπαρξὴ τὴ δική του ὁ ἀδερφός του, εἶτανε κίντυνος γιὰ τὸν ἴδιο, ἐπειδὴ σὲ ὅλα ἔβγαине ἀνώτερος ὁ Νίκος. Τὰ χρέη του σκολοιὸ καμωμένα πάντα προσεχτικά, τὰ μικρὰ τὰ βραβεῖα, κάτι ἄριστα ποὺ ἔπαιρνε, τὸ θάρρος και δυὸ τρεῖς ἔπαινοι ποὺ τοῦ δίνανε, δλα, δλα σὰ νὰ τοῦ λιγοστέδανε τὴν ἴδια του τὴ ζωὴ, ἀφοῦ ὅι ἄρπαζε ὁ Νίκος γιὰ τὸν ἑαυτό του, δὲν μπορούσε ὁ Κώστας νὰ τάρπάξῃ και πῆγαινε χαμένο του Λοιπὸν ἀνάγκη νὰ βγῇ ἀπὸ τὴ μέσῃ ὁ ἀνυπόφορος ἀντίπαλός του, ὁ ἀδερφός. Τί καλὰ, νὰ εἶτανε δυνατό νὰ μὴν ὑπαρχε, νὰ μὴν εἶχε ὑπάρξει ποτέ του ὁ Νίκος, νὰ μὴν εἶχανε ποτέ τους ὑπάρξει τὰ πλεονεχτήματά του! Τὰ φρόδια του τὰ πηχτὰ ὅπου μαζωνόντανε κάτι μυστικές, ἄγνωστες συννεφιές, ή πομονή κ' ή πιμονή, τὸ πείσμα, ποὺ ἀβγάτιζε μὲ τὰ χρόνια, δλα τους σὰ νὰ ρίχνανε κάτω, σὰ νὰ ταπεινώνανε τὸν τύραννο τὸ φοβιτσιάρη ποὺ δὲν τὸ κατάφερνε νὰ φανῇ βασιλιάς.

'Η Μπατουλίτσα Κομινὰ δὲν ἔτρεμε· τὸ μίσος της εἶχε περίσσια τὴν ἐνέργεια και ή ἐνέργεια φόβους δὲν ξέρει. Μὰ φούσκωνε τὸ μίσος της ἀπὸ τὸ μίσος τοῦ Κώστα. 'Η καρδιά της λὲς κι ἄλλαζε θέση γιὰ νὰ μπῇ στὰ στήθια τοῦ χαδεμένου της, πλάγι· πλάγι στὴν καρδιά τὴ δική του, νὰ χαίρεται μαζί του και μαζί του νὰ μισᾷ. Μαζί του, μέσα του νὰ ξεσκιίζεται, νὰ λαβώνεται ἀπὸ τις ἴδιες λαβωματιές. 'Όταν ἔβλεπε τὸ Νίκο μὲ τὰ βραβεῖα του, ὅταν ἔβλεπε τὸν παραμικρὸ ἔπαινο ποὺ τοῦ γινότανε, φοβερὸ τὸ βάσανό της. Στὸ τέλος τῶν τελῶνε, πέτυχε κείνο ποὺ γύρεβε χρόνια. Νίκησε ή Μπατουλίκα. 'Εκαμε, πάσκισε, ξέγκινε τὸ γέρο. Τὸν ἔπεισε. Εἶχε δὲν εἶχε, τὸν κατάφερε ὅπου τὸν ἔθελε. 'Ο Νίκος εἶχε ἀποφυτῆρει ἀπὸ τὸ γυμνάσιο. Καλὸ νὰ τονὲ στείλουνε τώρα νὰ μάθῃ ἀγρονομία σὲ κανένα μεγάλο κατάστημα τῆς 'Εδρώπης — μιὰ λέξη θαματουργὴ ποὺ τόσο φαντάζει στὸ ρωμαϊκό και σ' ὅλη τὴν 'Ανατολή. 'Ο κ. Κομινάς νόμισε πῶς εἶτανε γιὰ τὸ καλὸ, συγκατάνεψε, ὁ Νίκος ἔφυγε, πῆρανε τὴν ἀνάσα τους οἱ δυό, ή μάννα κι ὁ ζηλεμένος της.

'Εννοεῖται πῶς ὅταν ἀρρώστησε ὁ γέρος, μήτε τὸ συλλογιστήκανε νὰ τονὲ φέρουνε πίσω, ἀκόμη λιγώτερο νὰ τοῦ μνηήσουνε τίποτα. Ψεφτιές, ὑποκρισία, προσποίηση, ἀπιστία, λόγια ξαχαρένια και κάλπικα, δλα τὰ βάλανε σ' ἐνέργεια και λέγανε πάντα στὸν ἐτοιμοθάνατο, πῶς βγάζανε κάθε μέρα τελέγραφο στὸ Νίκο, πῶς ὅπου κι ἂν εἶναι θὰ φτάσῃ, πῶς ἴσως και νὰ εἶναι ποιὸς ξέρει ἀπὸ ποῖα αἰτία, ἐμποδισμένος, μπορεῖ νάχῃ ἄλλες δουλειές, και τὸν ἀφίνανε τὸ γέρο σωρὸ σωρὸ πράματα νὰ κατα-

λάβη, σάν τούς πανούργους. 'Ο δυστυχισμένος ο πατέρας τὸ πῶθ' οὐσε κατάκαρδα νὰ ξαναδῇ τὸ γιό του, νὰ τοῦ δώσῃ τίς στερνές ὁδηγίες. 'Ο Κώστας —κι ἀδύνατο νὰ μὴν τὼννοιωσῃ ὁ γέρος— γιὰ ἓνα χρόνον θὰ εἶχε πεταμένη ὅλη τὴν κατάστασιν στοὺς τέσσερες ἀνέμους. Ἀγόραζε δεξιά κι ἀριστερά, λαίμαργα, ὅπως ἔτρωγε, ὅπως κατέβαζε τὰ σεκέρια. Κι ἀκατάστατα πάντα, ὅπως προσπαθοῦσε νὰ κυβερνᾷ. Δεκάξυ χρόνῳ παιδί, ἔκαμε χρέη στὰ μαγαζιά τοῦ Σταθροδρομίου, ἓνα ἓνα χρωστοῦσε ὡς καὶ στὴ Χάλη, ὅπου περνοῦσαν τὸ καλοκαίρι. Προσπάθησε νὰ τὰ κρύψῃ ὅσο μπόρεσε ἡ μάννα· μαθέφτηκε, ξέσπασε ἡ μπόρα, θύμωσε ὁ γέρος φοβερά. 'Ὡς καὶ στὸ ψυχομαχητὸ τοῦ ἀθρώπου, δὲν πέθνησκε ἀκόμη, ἀκόμη ζοῦσε ὁ πλούσιος ποὺ τῆς ζωῆς του ἀλάκαιρης ὁ σκοπὸς στάθηκε ὁ ἀγώνας γιὰ τὸν παρά. Γιὰ τοῦτο ἤθελε τὸ Νίκο του. Μὰ τοῦ κάκου. Δὲν ἔφτανε, ποὺ δὲν ἔφτανε ὁ Νίκος.

Ἐφτασε ἀφοῦ ξεψύχησε ὁ πατέρας. Ἐλαβε τὸν τελέγραφο μόνο μερικὲς μέρες ἀφοῦ ἔγινε τὸ λείψανο. Τοῦ φάνηκε σκοῦρο. Κάτι ἀμέσως ὑποψίαστηκε. Καὶ κατάλαβε, ἅμα ποὺ πάτησε σπῆτι. Κατάλαβε μὲ τὰ χοντρά του τὰ μυαλά, ποὺ ἀπὸ χρόνια τὰ δούλεθε καμιά ἰδέα σκοτεινὴ. Τότες ὑποθέτω, τὰ παλιὰ τὰ ψυχόρμητα ποὺ ἡ ξενιτειὰ τὰποκοίμησε, ἀδάσταχτα, ξυπνήσανε, σηκωθήκανε, ἀγριέψανε. Εἶδε τὴν ἐπίθεση, ἔδραμε ἡ ψυχὴ του, ὥρμησε νὰ διαφεντέψῃ τὸν ἑαυτὸ του. 'Ο ἴσιος, ὁ τίμιος καὶ στενοκέφαλος ἄθρωπος θέλησε, ὅχι δὲ θέλησε, ἀτύνειδ'αὐ τοῦ ἐννοιωσῃ πὼς ἔπρεπε νὰ γλυτώσῃ τὴν κατάστασιν καὶ τὴ ζωὴν του, εἰδεμὴ θὰ τὸν τρώγανε ἡ μάννα κι ὁ ἀδερφός. Ζύγωσε ἡ ὥρα. Κ' ἔγινε ἀστρεπελεπὴς τὸ δράμα τὸ τραμερό. Χύθηκε ἀπάνω στὸν Κώστα, ξαφνικά, καὶ τοῦ ἔδρασε τὰ μάτια, καὶ τὰ δυό.

Κεριακή, δεκαεπτεῖς τοῦ Σποριᾶ, 1910—εἴκοσι μιά τοῦ Φλεβάρη Τρίτη, 1911.

ΨΥΧΑΡΗΣ

Η ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΓΛΩΣΣΙΚΟΥ ΝΟΜΟΥ

ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΜΑΘΗΤΑΙ ΔΙΩΧΝΟΥΝΤΑΙ ΑΠΟ ΤΑ ΣΧΟΛΕΙΑ ΓΙΑΤΙ ΓΡΑΦΟΥΝ ΕΛΛΗΝΙΚΑ !!

Δὲν πρέπει νὰ μᾶς φαίνεται καὶ πολὺ παράξενο. Ἀρχισε κ' ἡ πνευματικὴ μας χρεωκοπία, ἀφοῦ οἱ μαθηταὶ τοῦ Γυμνασίου ἀποβάλλονται ἀπὸ τὸ σχολεῖο, γιατί νομίζετε ; Γιατί γράφουν Ἑλληνικά καὶ ὄχι Κινέζικα ! Πιὸ μεγάλο μουντζούρωμα δὲν μποροῦσε νὰ ὑποστῇ ἡ Ἑλληνικὴ Ἱστορία. Μεγαλειότερη ἐκδήλωσις τῆς στενοκεφαλίας μας, τῆς πνευματικῆς μας τύφλωσις δὲν μπορούσαμε νὰ κάνομε στὸν πολιτισμένο κόσμον.

Οἱ μαθηταὶ ἐνὸς Ἑλληνικοῦ σχολείου πηγαίνουν σὲ μιὰ ἐξοχικὴ ἐκδρομὴ. Στὸ γυρισμὸ ἓνας

ἀπ' ὄλους, ἐκεῖνος ποὺ εἶχε φαίνεται τὴν πιὸ λεπτὴ καὶ πιὸ εὐαίσθητη ψυχὴ, ἐκεῖνος ποὺ κατ' ὀρθωσῇ νὰ σώσῃ μέσα του κάτι καλὸ καὶ ἀληθινὸ ἀνάμεσα στὴν ἀποπνιχτικὴ ἀτμοσφαῖρα τοῦ σημερινοῦ σχολείου, ἔγραψε σὲ μερικὲς γραμμὲς τίς ἐντυπώσεις του ἀπὸ τὸν ἐξοχικὸ αὐτὸ περίπατο. Αὐτὴν ὅμως τὴ φιλολογικὴ του διήγησιν τὴν ἔγραψε Ἑλληνικά, στὴ γλῶσσα δηλαδὴ ποὺ ἔμαθε ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴν τοῦ οἰκογένεια ποὺ τὸν ἀνάθρεψε, στὴ γλῶσσα ποὺ μεταχειρίζεται ἡ Ἑλληνικὴ κοινωνία στὴ γλῶσσα ποὺ μιλοῦν τέλος πάντων ὁ ἑκατομύρια Ἑλληνες, Ἑλληνότατοι, πρὸς Ἑλληνες ἀπ' τὸν Κινέζο Γυμνασιάρχην.

Αὐτὸ εἶτανε τὸ ἔγκλημα ποὺ προκάλεσε τὸ διώξιμόν τοῦ παιδιοῦ ἀπὸ τὸ σχολεῖο. — Δὲν μπορεῖ νὰ μᾶς πῇ ὁ ἀγαθὸς διδάσκαλος σὲ τί γλῶσσα θέλει νὰ ἀποδίδουνε οἱ σημερινοὶ Ἑλληνες τίς σκέψεις τους ; μήπως νομίζει ὅτι πρέπει νάχομε **Κυριακάτικη Γλῶσσα** ὅταν γράφουμε, ἀπαράλλακτα ὅπως φορεῖ ἐκεῖνος τὴν Κυριακάτικη φορεσιά του τίς μέρες ποὺ ἐμφανίζεται ἐπίσημα στὸ καφενεῖο ;

Μὲ τέτοιες γλωσσικὲς πεποιθήσεις ὁ καινούργιος αὐτὸς φύλακας τῆς Ἑθνικῆς ἐνότητος ἔδρασε τὴν ἀκόλουθον ἀπόφασιν, γράφοντας ἔτσι αὐτὸς χυδαῖα πράγματα σὲ **καλὴ**, κατὰ τὴν φαντασίαν του, γλῶσσα, ἀντίθετα πρὸς τὸ μαθητὴ ποὺ ἔγραψε ὡραῖα πράγματα σὲ **πρόστυχη**, κατ' αὐτὸν, γλῶσσα !

Τὸ καίμενον τῆς ἀποφάσεως : « Ἀποβάλλεται τοῦ Γυμνασίου διὰ 5 ἡμέρας ὁ μαθητὴς Γ. Ν. διότι περιέγραψε γενομένην ἐκδρομὴν εἰς χυδαῖον γλωσσικὸν ἰδίωμα ».

Χυδαῖοτερο ψυχικὸ βάθος ἢ μᾶλλον ἐπιφάνεια, γιατί βάθος δὲν μποροῦσε νάχη τέτοιος ἄνθρωπος, πρὸς ἀρρωστικὴν πνευματικὴν κατάστασιν εἶνε ἀδύνατο νὰ φαντασθῇ κανεὶς ὅτι θὰ εἶχε ἓνας δάσκαλος ποὺ νομίζει ὅτι τὴ γλῶσσαν, δηλαδὴ τὸ μέσον μὲ τὸ ὁποῖο ἐξωτερικεύομε τίς σκέψεις μας, πρέπει νὰ τὸ ρυθμίζουμε σύμφωνα μὲ τὸ γούστο ἐνὸς ἀνθρώπου ποὺ θέλει ν' ἀποδείξῃ ἄλλη μιὰ φορὰ τὴ μεγάλη ἀλήθειαν ποὺ εἶπε ὁ Μαρίνης στὴ Βουλὴ : Χυδαῖα γλῶσσα δὲν ὑπάρχει, ἀλλὰ χυδαῖο ἄνθρωπος.

Βόλος 4)17 Μαΐου

Ε. ΚΑΡΑΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ

ΣΗΜ. ΤΟΥ «ΝΟΥΜΑ». Τὸ ἄρθρον αὐτὸ στάλθηκε καὶ στὴν « Ἀκρόπολιν » καὶ τυπώθηκε στὸ φύλλον τῆς παρασπόμενης Κεριακῆς. Τόσο τὸ καλύτερον, ἀφοῦ ἔτσι τὸ διάβασε περισσότερον κόσμος.